

Љубиша Деспотовић

Институт за политичке студије, Београд

РЕПУБЛИКА СРПСКА, ГЕОПОЛИТИЧКЕ ПРЕТЊЕ И БЕЗБЕДНОСНИ РИЗИЦИ

Сажетак

У раду ће бити назначена геополитичка позиција Републике Српске у контексту ширег положаја целе БиХ али и региона Балкана, као важног мостовског дела Римланда. Посебно ћемо анализирати потенцијална геополитичка жаришта као константне претње фрагментацији и нестанку овог српског државног ентитета, а које долазе како од регионалних тако и од глобалних ванбалканских геополитичких сила. Посебан део рада биће посвећен анализи безбедносних ризика, како оних којих се тичу правно-институционалног уређења БиХ и Републике Српске, тако и оне која долази из аспекта деловања ЕУ и тзв. Високог представника, па до класичних претњи тероризмом који је инспирисан исламским верским радикализмом и организован од милитантних исламских покрета попут Исила и Ал Каиде.

Кључне речи: *Република Српска, геополитичке претње, безбедносни ризици, Срби, исламски радикализам*

Прецизније геополитичко одређење Републике Српске, није могуће извршити без озбиљније анализе ширег регионалног геополитичког поретка моћи, те вектора међусобних сукобљавања, инфилтрацију утицаја и политичких интереса нарочито ванрегионалних фактора. Такође и међународни аспекти морају бити узети у анализу, особито, актуелна дешавања, у којима се преплићу политички, религијско-конфесионални, обавештајно-безбедносни али и неизбежно значајни економски утицаји. Стога ћемо нашу анали-

зу започети управо извесном рекапитулацијом и инвентарисањем важнијих геополитичких константи које су последњих неколико деценија најмање, а у појединим случајевима и неколико векова у назад у великом проценту обликовале, просторно-географски, политичко-културни, државно-економски и верски поредак региона.¹⁾ Нарочито, остављајући важне последице на укупну политичко-територијалну организацију, простора који се деценијама у назад у државном смислу кодирао као Босна и Херцеговина. Због потребе ефикасности нашег рада прескочићемо, шира и дубља историјска истраживања, делимично због њихове познатости,²⁾ а делимично због намере да се фокусирамо само на садашњи геополитички контекст који је у директној функцији експликације актуелног стања. Стога је основни геополитички контекст анализе превасходно ситуиран у тзв. балканско геополитичко чвориште које се током последњих неколико деценија битно мењало и по мишљењу С. Хантингтона поново постало доминантно преоптерећено религијско конфесионалним индикаторима националних идентитета: „*Све у свему, Балкан је опет балканизован дуж религијских граница.*“³⁾ Овим ставом С. Хантингтон је желео да нагласи континуитет религијско-цивилизацијских сукоба на Балкану, које је лако реактуелизовати управо због чињенице неадекватних граница, чијим би се решавањем успоставили релативно трајни периоди мира. То никада није била ни жеља а ни намера, ванрегионалних фактора јер су преко назначених процеса балканизације намиривали своје геополитичке апетите. Стога је за Хантингтона, „Босански рат још једна крвава епизода у сталном рату цивилизација“. Поред тога, када конкретно говоримо о БиХ, морамо констатовати да је то простор где се вековима сукобљавају три цивилизацијска утицаја моћи, вечно намерна да остваре коначну цивилизацијску победу. Не чуди стога што су повремено ратни сукоби на том простору тако трагично крвави, затирући и оптерећени циљевима етничког чишћења терена у корист властите религијске заједнице.

Први, битан чинилац који треба маркирати јесте чињеница да су Босна и Херцеговина два одвојена географска ентитета (целине) који су деловањем различитих интереса током историје политички уједињени. Та географска издвојеност, и специфичност створила

- 1) „Велики муфтија Мустафа Церих објашњавао је 2005. године једном британском новинару: Мали дихад је завршен пре више година сада треба да поведемо већи, други дихад, интелектуални и образовни.“ А. Ж. Труд, *Разарање Балкана*, Метела, Београд, 2012, стр. 136.
- 2) „Босна и Херцеговина је у европској науци све до Берлинског конгреса сматрана српским етнографским и историјским простором. Тада је једног окупатора Турску заменио други окупатор Аустроугарска, која је сматрала да поседује природно право на Балкан.“ М. Сакан, *Геополитика у савременом свету*, НУБЛ, Бања Лука, 2012, стр. 189.
- 3) С. Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998, стр. 141.

је током историје и извесне регионалне идентитетске особености и у српском националном корпусу, између тзв. Срба Херцеговаца и Срба са простора централне и западне Босне. Ову чињеницу истичемо не због важности тих регионалних нијаси, већ због битне чињенице да је БиХ формирана дејством присилних политичких фактора (политичка самовоља Брозове партијске врхушке, на пример) а не неком историјском нужношћу.⁴⁾ Уосталом и садашња тзв. БиХ државност, последица је наметања политичке воље америчког хегемона, а не природних тежњи и договора нација и етноса на том простору.⁵⁾ „Историја сведочи: када год су у БиХ ове двије лојалности, завичајност и националност; долазиле у сукоб, побеђивала је ова друга и претила поделом, а целина је опстајала само захваљујући ауторитарној интервенцији вањског фактора (анексија, окупација, диктатура, протекторат или слично).“⁶⁾ Ова геополитичка и историјска чињеница важна је због каснијих процена могућности опстанка једног таквог државног провизоријума и будућности Републике Српске и српског народа у целини.

Као што је Краљевина СХС, касније Југославија настала из првенствено геополитичких потреба Запада за баражирање евентуалног новог продора германског фактора на Исток, али и руске трансбалканске инфилтрације на топла мора медитеранског басена, као и тзв. санитарни кордон од совјетске опасности, и ефикасне контроле средишног балканског појаса Римланда⁷⁾, тако је у географском смислу и територија БиХ чинила средишњи део државног простора двеју Југославија као копнена веза њеног западног и југоисточног дела. „Управо се ту налази контакт три светска цивилизацијска круга (православног, римо-католичког и исламског), ту су њихове глобалне периферије, најистуреније тачке и турсне зоне експанзионистичких покушаја и конфликта.“⁸⁾ Као својеврсна зе-

4) „Почело је краћим али врло индикативним недоумицама у политичком врху партизанског покрета да ли БиХ, с тадашњом српском већинском популацијом, уопште треба да буде засебна република, или само аутономна покрајина унутар Србије.“ Н. Кеџмановић, „Дејтонска будућност и социјалистичка прошлост“, *Нова српска политичка мисао*, посебно издање, Београд, 2011, стр. 42.

5) „Дејтонска Босна. Она има нејасан унутрашњи смисао зато што је наметнута споља; она је прихваћена од сва три ентитета, али није израз добре воље него притисака међународне заједнице.“ М. Сакан, *нав. дело*, стр. 194.

6) Н. Кеџмановић, *нав. дело*, стр. 44.

7) „Она је током биполарне епохе била земља Rimlanda-а, и то са веома важном улогом обзудвања Совјетског Савеза и његовим спречавању да посредством сателита из ВУ (Мађарска, Румунија, Бугарска) приступи Јадранском и Средоземном мору.“ М. Степић, *Геополитика*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 410.

8) М. Степић, *Српско питање геополитичко питање*, Јантар-група, Београд, 2004, стр. 46.

мља мисионарења великих монотеистичких религија, БиХ је била и остала простор снажне етно-конфесионалне и религијске фрагментације и територијалне поделе у коме је привидни и повремени ред, био лажна маска и покривка испод кога је радило врело језгро политичког вулкана који је претио да еруптира, када год га на то потакну ситнија или крупнија геополитичка подрхтавања тла на површини.⁹⁾

Од регионалних фактора узето, хрватске геополитичке претензије према територији БиХ, па наравно и према Републици Српској су најопасније и са дугорочно дестабилизујућим потенцијалом.¹⁰⁾ Као што је то чинила и у Другом светском рату, као Незвишна држава Хрватска, директним анектирањем БиХ у свој састав, уз наравно претходни благослов нацистичке Немачке, тако и данас Хрватска настоји да свој геополитички хендикеп – „меки трбух“, превлада претензијама за присвајањем те територије. „Они Босну и Херцеговину сматрају својом интересном сфером, ‘повјесним територијем’, па чак и политичким простором, те материјализацијом прозелитског ‘terra missionis’, са актуелизацијом давно пројектоване наводне цивилизацијске међе на реци Дрини.”¹¹⁾

Како с правом истиче наш познати геополитичар М. Степић, разјапљене хрватске „чељусти” само су груба историјска протеза „мозга” који се често налазио у Ватикану, Берлину, Бечу, Будимпешти, а сада све чешће у Вашингтону. Главни „залогј” наравно увек су нажалост биле српске земље, како оне на простору данашње Хрватске, тако и на територији БиХ. Ово се по Степићу генерално могло дешавати из сложених геополитичких разлога који се манифестују „у катастрофалним последицама просторне фрагментације и вишезначне неинтегрисаности српских земаља, због чега су оне постајале лак плен ближег и даљег окружења.” Овај сложени „геополитички синдром”, српских земаља индукован је дугим историјским процесима, насилног преверавања, протеривања или етногеноцида који се вршио систематски и у више наврата над српским народом, а као крајња и планирана последица свега наведеног било је отимање његових територија стварањем на њи-

9) „Простор таквих балканских квалитета несумњиво је велики изазов и за најновија америчка планетарна војна и економска позиционирања, руске трансбалканске визуре, немачку средњо-европску „завесу“ од Балтика до Јадрана, традиционалну италијанско-католичку експанзионистичку оријентацију према балканској обали (и залеђу) Јадрана, Турску замишљену од Јадрана до Кинеског зида” итд. “*Исто*, стр. 46.

10) „Хрватске намере циљају на целу Босну како би исправили неправилан облик своје територије, а то се показало током историје.” М. Сакан, *нав. дело*, стр. 197.

11) М. Степић, *нав. дело*, 2004, стр. 47.

ма антагонизованих синтетичких нација као вештачких идентитетских творевина, која су вршена крађом српског језика, културе и историје.¹²⁾

ГЕОПОЛИТИЧКЕ ПРЕТЊЕ

Геополитичке претње према Републици Српској могуће је систематизовати и груписати у три дела, једне које долазе изван самог региона и могуће их је дефинисати као глобалне (мисли се на интересе крупних геополитичких сила и савеза, САД, Немачке, НАТО и сл.), затим на регионалне (Турска, Ватикан) и локалне, које долазе од самих суседа БиХ, а пре свега Хрватске. Као пример, геополитичких претњи које долазе са стране ЕУ и Вашингтона, можемо навести упорно инсистирање на даљим ЕУ и атлантским интеграцијама БиХ, које би уколико се остваре, самим тим српски народ одвукле у геостратешку сферу атлантиста, направили расцеп у српском националном корпусу и за дужи период га антагонизовали против евро-азијске геополитичке групације на челу са Руском Федерацијом (ово је утолико погубније јер се Србија из тактичких разлога определила за војну неутралност). То би било са аспекта њихових интереса само логичан наставак већ постигнуте стабилне позиције на Балкану коју су САД и НАТО већ задобили неколико деценија раније, тачније у првој фази постхладноратовске трансгресије и територијалних добитака остварених у западном делу Римланда, а особито на Балкану. „САД и НАТО су се стабилно позиционирали на Балкану готово без људских и материјалних губитака, чиме су попунили празнину између европског ‘тела’ и источно медитеранских удова (Грчка, и Турска).»¹³⁾

Наведени геополитички трендови, остварују се преко покушаја дефинисања приоритета заједничке спољне политике БиХ, коју води пре свега Председништво као колективни орган али и у складу са тзв. «Општим правцима и приоритетима за спровођење спољне политике». Колега Д. Ђукановић, као да са жаљењем констатује да „иако је још далеке 2003. године и званично било речи о томе да су европске интеграције, дакле и чланство у НАТО, водећи задаци спољне политике земље, евидентно је да руководство и грађани Републике Српске нису у већем броју позитивно опредељени по питању приступању савезу. Напротив, евидентно

12) Видети: Љ. Деспотовић, *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2012, стр. 180.

13) М. Степић, *Геополитика*, Институт за политичке студије, Београд, 2016, стр. 410.

је да се ентитетске власти Републике Српске више окрећу ка Руској Федерацији, а истовремено и удаљавају од Сједињених Америчких Држава и Европске уније.¹⁴⁾ Да није реч само о ауторовом утиску, најбоље показују и следећи наводи, где уважени колега Д. Ђукановић сасвим јасно изражава жаљење јер „Босна и Херцеговина драстично заостаје у региону када је и реч степен усаглашености њене спољне политике са Заједничком спољном политиком Европске уније.“¹⁵⁾ Истовремено, (исказаном жаљењу, које долази од дела колега из Србије који су пронатовски оријентисани), и из саме БиХ, тачније, из простора тзв. бошњачке геополитичке визууре, јасно се осуђује било какав спољно-политички искорак Руске Федерације у Босни, а особито начелна подршка која се повремено пружа органима РС да сачувају свој политички субјективитет и целовитост. „Нема несугласја између Тијела (конкретна дипломатска пракса Русије у БиХ) и Духа (приказане империјалне геополитичке доктрине), јер руска афирмација постдејтонске БиХ кроз рад Тијела, потхрањује легитимно антибосански рад Духа, што је за БиХ изнимно лоша геополитичка комбинација.“¹⁶⁾

Као и цела територија БиХ тако је и државни простор Републике Српске географски подељен а самим тим и геополитички изузетно рањив.¹⁷⁾ Особито слаба тачка РС је дистрикт Брчко, чијим би евентуалним освајањем непријатељска структура не само довела до прекида територијалне целовитости РС већ и у битном делу угрозила могућност територијалног повезивања Београда и Бања Луке.

Такође и територија општине Горажде може представљати својеврсну геополитичку претњу, једним делом због потенцијалног угрожавања саобраћајних веза између Подриња и Херцеговине, а другим делом јер може да послужи као основа територијалног повезивања муслиманског фактора, како у БиХ тако и са муслиманима из Рашке и полимске области, као дела ширег стратегијског

14) Д. Ђукановић, *Балкан на постхладноратовском раскрићу (1989-2016)*, Сл. гласник, Београд, 2016, стр. 114.

15) Д. Ђукановић, *нав. дело*, стр. 114.

16) Н. Ђурак, *Геополитика као судбина, случај Босна*, ФПН, Сарајево, 2002, стр. 145.

17) „Република Српска је практично подељена на источни и западни део. Источни део се ослања на границу са Србијом и Црном Гором и простире по дубини ка западу у унутрашњост Босне и Херцеговине. Западни део се простире уз Посавину и обухвата Босанску Крајину, чије је средиште Бања Лука. Ова два дела су формално одвојена територијом Дистрикта Брчко. Територија Дистрикта се рачуна у укупну територију Републике Српске, али је административно ова творевина самосталан субјект унутар БиХ, а политички је значајно везана за централне органе власти у Сарајеву.“ Д. Проковић, *Геополитика Србије*, Сл. гласник, Београд, 2012, стр. 607.

повезивања, познатог као „зелена трансверзала“. „Због тога Горажде игра важну улогу у неоосманистичким пројекцијама стварања ‘муслиманског коридора’ од Приштине, преко Новог Пазара до Сарајева.“¹⁸⁾

Турска је особито активна у овом правцу деловања, тражећи могућности да у оквиру међународних односа створи какав такав „правни“ основ, који би јој послужио чак и за војну интервенцију под изговором да штити угрожена права муслимана као мањине на овим просторима.¹⁹⁾ О озбиљности која прати планове и намере обнове османског империјалног обола на Балкану, сасвим недвосмислено сведочи и говор-предавање које у својству тада министра спољних послова Турске одржао др Ахмет Давутоглу 16. октобра 2009. године у Сарајеву. Нескривено, он поручује региону да следи намера Турске да се стави у функцију обнове Османског царства јер је по њему то историјски био *османски Балкан*. „Ми ћемо обновити овај Балкан. (...) Ми ћемо реинтегрирати балкански регион, ми ћемо реинтегрирати Средњи Исток, ми ћемо реинтегрирати Кавказ...“ Још актуелнији доказ ове намере исказан је на председничкој инаугурацији Тајипа Ердогана када је новоизабрани председник Турске у присуству Бакира Изетбеговића изјавио, да му је Алија Изетбеговић „оставио Босну у аманет“ и да је „Босна оставштина османлија“.²⁰⁾

Ипак, главна геополитичка претња по опстанак Републике Српске долази изнутра и лежи у жељи, намерама и политици муслиманског руководства да по сваку цену од БиХ створи унитарну државу под њиховом доминацијом, и да војно контролише целу територију овог државног провизоријума насталог вољом страних сила, како оних са Запада (Намачке, Француске, САД) тако и оних са Истока (Турска, Саудијска Арабија, УАЕ, Пакистан, Иран, Малезија и др.), који припадају исламском религијском и цивилизацијском кругу. „Под видом доприноса изградњи мултиетничке и мултикултуралне БиХ, крије се очигледно опредељење муслиманског руководства да овлада целом територијом бивше авнојевске Босне и Херцеговине и да на том простору створе унитарну државу под својом доминацијом. Та се дугорочна намера може препо-

18) *Исто*, стр. 610.

19) „Два краткорочна и средњорочна циља Турске спољне политике на Балкану јесу јачање Босне и Албаније унутар стабилне структуре и формирање међународног правног темеља којим ће се заштитити националне мањине у овој области. У оквиру то правног темеља Турска константно треба да прати свој циљ који би јој гарантовао право интервенције у питањима везаним за муслиманске мањине.“ А. Давутоглу, *Стратегијска дубина*, С. Гласник, Београд, 2014, стр. 134.

20) Љ. Деспотовић, *Геополитика деструкције*, Каирос, Нови Сад, 2015, стр. 88.

знати и увидом у изразито организовану војну стратегију и доктрину Федерације БиХ, према којој су пред оружане снаге постављена три задатка:

- спречавање сецесије Републике Српске и хрватске заједнице Херцег-Босне и њиховог припајања матичним државама,
- стављање под контролу целе територије БиХ уколико се тај циљ не оствари политичким средствима и,
- заштита муслиманских националних интереса у претходној Југославији.²¹⁾ Како онда, тако и данас, ово представља најопаснији план по опстанак Републике Српске, особито ако се узме у обзир, којим је све ванбалканским факторима ово такође, што отворен што прикривени геополитички и војни интерес.²²⁾ „Штавише, Запад је признао, промовисао и вишезначно помагао управо нелегитимну муслиманску власт у Сарајеву и њен концепт унитарне Босне и Херцеговине под муслиманском доминацијом као ‘компензацију’ петрол-државама Исламске цивилизације на Блиском Истоку.”²³⁾

БЕЗБЕДНОСНИ РИЗИЦИ

Безбедносни ризици по Републику Српску долазе из више сегмента њеног битисања у оквирима правно асиметричне организације институција власти у БиХ, подељених на пет нивоа. Државни, ентитетски, кантонални, локални и дистрикт Брчко. Дејтонским споразум било је омогућено да се безбедносни сектор организује преко ентитетских система укључујући и сектор одбране. У почетку је и било тако,²⁴⁾ јер су постојале три засебне оружане формације. Једна у РС, као Војска РС, и две у оквирима федерације, формално назване армија БиХ.

21) С. Нишић, *Геополитички кошмар Балкана*, ВИЗ, Београд, 2004, стр. 290.

22) „Посредством *Military Professional Resource Inc.* САД су подржале долазак цихадиста на босанско тло, у борби против ‘српских варвара’. Циљ није био борба против српског варварства, него дуготрајна имплементација у срцу Балкана.“ А. Ж. Труд, нав. дело, стр. 161.

23) М. Степић, нав. дело, 2016. стр. 428.

24) „Уз све недостатке дејтонског споразума, главни задатак босанских Срба, након потписивања, било је да онемогуће покушаје његовог кршења - замене ‘слова Дејтона’, ‘духом Дејтона’, измишљањем фиктивне дораде Дејтона и сл. Такви покушаји почели су тек што се на мировном споразуму осушило мастило. Одмах је почела борба о начину тумачења и интерпретацији појединих његових сегмената.” К. Никифоров, *Између Кремља и Републике Српске*, ИГАМ, Београд, 2000, стр. 262.

И обавештајно-безбедносне структуре биле су слично организоване, тако да је РС имала своју обавештајно-безбедносну службу у саставу МУП-а, а на нивоу Федерације постојала је тзв. ФОСС, настала спајењем бошњачке (АИДА) и хрватске службе (СНС) такође у оквирима МУП-а. У сектору делатности полицијских система организација је била још сложенија. Поред МУП-а РС, постојали су и системи који су формирану у оквирима Федерације, са кантоналним центрима и високим степеном аутономије, као и полиција дистрикта Брчко, „која делује и одговара искључиво њеним институцијама.“²⁵⁾

Каснији развој догађаја, великим делом је укинуо дејтонску структуру безбедности РС, јер је настојањем међународне заједнице да изврши централизацију институционалног поретка БиХ, (што је рађено у корист муслиманског фактора), у великој мери довео у питање могућности ефикасног планирања, организовања и заштите безбедносних интереса српског народа у БиХ. То се одвијало кроз процесе насилног наметања правно обавезујућих одлука ОХР-а и Високог представника, по крајње волунтаристичком и противуставном принципу „доносим одлуку о прогласењу закона“.²⁶⁾ Зато с правом Милорад Додик копатује битну чињеницу, да су тзв. Бутмирским споразумом, као и низом претходних ревизија и одлука Високог представника (у којима је РС одузето више десетина изворних надлежности) безбедносни капацитети РС у великој мери угрожени и ослабљени. „Тако су веома важном реформом одбране укинуте војске ентитета и створене оружане снаге БиХ, које су више под утицајем мултинационалних војних структура, него саме БиХ.“²⁷⁾ „Мимо своје воље, РС је остала без обавештајне службе, војске, царине, пореске управе... Из Федерације БиХ непрестано позивају на укидање њених симбола, грба, химне, заставе, траже промену назива градова, општина, на крају и саме РС“²⁸⁾

Дакле А. Гајић констатује да се најдаље у правцу тзв. реформи безбедносног сектора отишло формирањем јединствене војске и обавештајних агенција БиХ чиме је нарушен не сам дејтонски

25) А. Гајић, *У вртлогу транзиције*, ИЕС, Београд, 2015, стр. 202.

26) Педи Ешдаун, један од високих представника, у својој књизи је рекао: „Идем у Босну са задатком да разградим Дејтонски споразум и успоставим нови систем.“ М. Додик, „Изворни принципи Дејтонског споразума и њихова ревизија“, *Нова српска политичка мисао*, посебно издање, Београд, 2011, стр. 138.

27) М. Додик, *нав. дело*, стр. 142.

28) М. Суботић, *Идентитет и геополитичка стварност Срба*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 267.

поредак, већ и изворне надлежности ентитета на заштити својих виталних интереса. Одлучним отпором структура власти РС спречен је покушај да се исто уради са организацијом полицијских структура. „И стварни и фиктивни резултати реформе безбедносног сектора на простору целе БиХ показују бројне недостатке пошто њихови кључни креатори чија системска решења представљају неприлагођену, потпуну имитацију и примену решења из других земаља у којима су готово сви услови различити.“²⁹⁾ Такве неуспешне реформе довеле су до тзв. институционалне унитаризације, која је уствари поново стварала услове да се изврши мајоризација чиме се појачавало неповерење међу конститутивним народима из чега се нужно клизило у нове политичке сукобе. На делу је уствари један својеврсни „постконфликтни експеримент“ који је најалост породило један још потенцијално конфликтнији поредак односа, и тиме ствари полако али сигурно вратио у тачку из које су конфликти и кренули. „При томе је све доминантнија улога ЕУ са порукама о преласку БиХ из ‘дејтонске’ у ‘бриселску’ фазу.” Са јасном намером да се кроз процесе приближавања БиХ ЕУ интеграцијама оне искористе за наметање интереса евроатланског савеза и остваривања њихових геополитичких планова у региону.³⁰⁾ У тим настојањима поред бриселске администрације, особито је активна немачка дипломатија, где се у „Берлину воде разговори о ревизији Вашингтонског споразума и зато само са бошњачким и хрватским лидерима.“³¹⁾

Настојања Турске да се уз подршку Вашингтона озбиљније инфилтрира и утиче на темпо промена у БиХ није на сву срећу српске заједнице уродило озбиљнијим плодовима. Показало се да евентуална турска компензациона политика која би се етаблирала и значајније инволвирала на Балкану а особито у Босни, није донела резултата, између осталог јер ни сама ЕУ преко својих представника није желела да дозволи њено снажније позиционирање у региону. Особито је то било неприхватљиво јер су и у самој Тур-

29) А. Гајић, *нав. дело*, стр. 207.

30) „EU role is getting more and more dominant, with its messages of Bosnia's transition from "Dayton" to "Brussels" phase. But, with the beginning of world economic crisis and gradual transformation of contemporary international relations from Uno-polar into Multi-polar, there are two noticeable tendencies in EU policy towards Bosnia's future. First tendency is mere continuation of previous "redesigning" of post-Dayton Bosnia in accordance with Atlantistic geostrategic plans that insists on keeping of OHR and its High Representative for indefinite period of time, with clarification that only this will provide Bosnia's EU association. That clearly identifies strategic position of Washington.“ А. Гајић, Лј. Despotovic, „Bosnia's Security Sector – 20 Years After Dayton Accord”, *Studia Securitatis*, 1/2016, Lucian Blaga University, Sibiu, p. 65.

31) А. Гајић, *нав. дело*, стр. 210.

ској процеси десекуларизације и реисламизације дубоко засекали како у политички систем тако и у само турско друштво. Процеси реисламизације у Турској поклапали су се са процесима исламског буђења на Балкану, и у контексту ратова из деведесетих на простору бише СФРЈ, исказивали све већи радикализам.³²⁾ Да би и данас БиХ остала једна од најплодоноснијих база за регрутацију али и репатријацију бораца радикалног ислама, повратника са ратишта у Ираку и Сирији.³³⁾ На Западу је и данас као и у доба рата намерно, „занемарена истина о томе да је деведесетих година прошлог века Босна играла идентичну улогу у глобалном цихаду као Авганистан током осамдесетих, послуживши као погодно место за вођење рата против неверника, истовремено пружајући уточиште и полигон за обуку будућих генерација милитаната.“³⁴⁾ О ком степену исламског радикализма је реч, довољно је поменути само Ал Каиду и Осаму Бин Ладена, лично.³⁵⁾ Тада успостављена пракса „неговања“ глобалног цихада у БиХ настављена је и после прекида ратних дејстава, чак се у појединим сегментима и интензивирала. О томе недвосмислено директно сведочи и стручњак за питања безбедности и борбу против исламског тероризма, колега Цевад Галијашевић.³⁶⁾

-
- 32) „За долазак муџахедина у религијску мисију на Балкан деведесетих година прошлог века, била су обезбеђена два нужна предуслова. Први је био, постојање оружаног конфликта у коме муслимани учествују, и други - постојање локалног покрета 'исламског буђења'. Оба ова услова била су испуњена још током ратова који су потресали простор бивше СФРЈ, у процесима њеног разбијања уз значајан коауторски допринос страног фактора од којих је поред главног Евроатланског, затим Континенталног (Немачка), и верско-конфесионалног интереса Ватикана, и исламски био особито снажан и радикалан. Једном започет процес реисламизације није значио само вишедимензионалну (верска, културна и политичка димензија) обнову идентитета муслимана на Балкану - као што је то уосталом требао бити и на ширем исламском простору - већ је недвосмислено послужило као основа за радикализацију политичког ислама који се као идеологија и програм исламизације имао остваривати у свим зонама које је перцепција исламских вођа препознала као већ или потенцијално исламске.“ Љ. Деспотовић, *нав. дело*, 2015, стр. 90.
- 33) „У име одвојености државе од верског живота Изетбеговић је проблем делегирао реису Хуснији еф. Кавазовићу. А овај је веџабијске комуне, кампове за терористичку обуку, центре за регрутацију бораца ИД-а и сл. подвео под заједничко име - парацемати, тј. цемати који делају изван оквира ИЗ.“ Ч. Антић, Н. Кеџмановић, *Историја Републике Српске*, СРПС, Бања Лука, 2016, стр. 380.
- 34) Ц. Шиндлер, *Несвети терор*, Сл. гласник, Београд, 2009, стр. 8.
- 35) „Препознао је и бин Ладен Алију Изетбеговића кроз његову 'исламску декларацију' и није случајно што је већ почетком грађанске кланице у БиХ, Усама долазио у посете 'вођи исламске револуције на Балкану.“ З. Петровић Пироћанац, *Ал Каида*, Евро, Београд, 2002, стр. 160.
- 36) Колега Ц. Галијашевић истиче податак да је број цихад ратника који се регрутују у БиХ и одлазе на сиријско ратиште неколико пута већи него ли чак и из арапских земаља, ако се упореде статистички подаци (273 цихад ратника на милион становника) што недвосмислено показује да је БиХ велика база за деловање радикалног Ислама не само у Европи, него и у Свету.

„Штитећи терористе и њихове организације, прикривајући почињене терористичке акције и парализујући безбедносни систем БиХ, (високи функционери СДС-а) Младен Босић и Мирко Шаровић преко Мектића одузимају право Републици Српској на истину и одбрану - истину да СДА и Бакир Изетбеговић штите и подржавају терористе у БиХ, да им пружају контраобавјештајну заштиту, да због њих парализују целокупни правосудни систем, да спречавају локалне медије у бављењу том темом, наводи Галијашевић. Он је оценио да је скривање и заташкавање терористичке пријетње, те пружање помоћи терористима цивилизацијска издаја и издаја свих људи који желе мир и стабилност, а посебно је издаја Републике Српске, која је највише угрожена од исламског радикализма и сарајевских фанатика одгајаних у Изетбеговићевој доктрини свеопштег рата - свако против сваког.“³⁷⁾

Добар пример за илустрацију наведене „помоћи“ страног фактора у подривању одбрамбене способности земаља у окружењу, а особито неповољан за Србе и Србију био је и процес имплементације „Споразума о регионалној стабилизацији“ (потписан у Паризу 1995. год.) као документа који је требао да изврши контролисање разоружања као дела обавеза преузетих потписивањем Дејтонског споразума. Иако га Ф. Ејдус наводи као позитиван процес јер је наводно допринео разоружању у региону, конотирајући само једну његову страну, он „заборавља“ да напомене да је примарни интерес било лоциран у смањењу војне моћи новонасталих државица као облика контроле од стране НАТО пакта а не као прокламовану гаранцију мира како се често некритички сугерише. Јер је безбедност и стабилност у региону пре свега била и остала у домену политичке воље страног фактора и његових геополитички интереса, а не политика самих држава насталих на ексјугословенском простору. Ипак и сам Ф. Ејдус, није пропустио прилику а да констатује важну чињеницу како је поменути процес, након 1999. године, државама у региону, „де факто одузео монопол над легитимном употребом силе у међудржавним односима. У таквом контексту, под-регионални режим контроле наоружања на Западном Балкану био је ‘наставак војне интервенције другим средствима.’“³⁸⁾ Ипак, процес разоружања није довео само до слабљења одбрамбених способности новонасталих државица, већ је наводно „осиромашило“ базу за будуће конфронтације, где ће се разлика у војној снази правити накнадним наоружавањем својих фаворита на терену. Као што је то и био случај са муслиманском страном у

37) Вечерње новости, 07. 03. 2017.

38) Ф. Ејдус, „Контрола конвенционалног наоружања на западном Балкану“, у зборнику *Србија у европском и глобалном контексту*, ФПН, Београд, 2012, стр. 247.

БиХ, јер је накнадном војном помоћи у наоружању која је стизала посебно из исламских земаља, битно јачао њихов оружани потенцијал. Све то Бошњацима, комбиновано са верским фанатизмом и стварном контролом оружане силе БиХ доноси осетљиву предност у евентуалном новом оружаном сукобу, а поготово са српском страном која се константно перципира као главни реметилачки фактор наводног државног јединства и територијалне целovitости БиХ.

ЗАКЉУЧАК

Укупан геополитички положај српског народа на Балкану, може се окарактерисати као сложен, тежак, окружујући и безбедносно изузетно ризичан. Хантингтоновским речником речено српски народ се налази у више држава (Србија, БиХ, Црна Гора, Македонија) које представљају болну комбинацију модела тзв. *поцепане и растрзане земље* (држава је састављена од бројних националних мањина и религијско-конфесионалних припадности, политичка елита већ дужи период настоји да земљу прекодира у западну цивилизацијску сферу, а већина народа пружа респектибилан отпор покушајима тог неприродног и насилног прекодирања идентитета). Таква позиција геополитичке располућености и конфузије српског народа, нарочито је карактеристична за Србију (званична политика инсистира на евроинтеграцијама а земља традиционално припада православној цивилизацији) која дугорочно производи трагичне последице (фрагментација и губитак територија, десуверенизација, разградња идентитетске основе, економско заостајање, религијска конверзија и сл.).

Овај положај је геополитички компликованији и безбедносно још ризичнији када се сепаратно посматра његов део у БиХ, односно Републици Српској. Босна и Херцеговина је дугорочно гледано неодржива политичка творевина зато што је саздана од самих цивилизацијских противречности и религијских разлика које су вековима већ сучељене и у фазама жешћег или блажег сукобљавања (БиХ се може узети као типичан пример модела *поцепане земље*). Као прво, главни извори дестабилизације и безбедносни ризици, долазе из саме БиХ, у којој не престају политички сукоби по етничко-религијској и уједно административној линији подела. Наиме, од првог дана након потписивања Дејтонског споразума, па до данас нису престајали покушаји његове ревизије па чак и потпуне суспензије, све са намером да се успостави *бошњачка доминација* кроз даљу централизацију и концентрацију власти на федералном нивоу. Сви ти процеси нарушавају и онако скромно поверење које постоји међу политичарима и угрожавају како тако успостављени

миран живот који и даље прижељкује већина грађана у БиХ. Са друге стране, ништа мање опасне претње и ризици по мир долазе од ванрегионалних геополитичких сила које вођене својим интересима лако могу да посегну ка генерисању нових сукоба са несагледивим ратним последицама. И претње из региона нису мање ризичне, особито оне које долазе из Хрватске, која је у својим стратешким геополитичким плановима јасно исказала територијалне претензије према БиХ. Ове претензије су особито малигне по територијалну целовитост и компактност Републике Српске.

У назначеним и турбулентним геополитичким процесима, једну од важнијих улога има Република Србија. У првом кораку, она мора да још одлучније него до сада инсистира на јачању веза са Републиком Српском на које у осталом има право и по Дејтонском споразуму. У другом не мање важном кораку, мора да предузме ефикасније дипломатске мере којима би јасно ставила до знања другим странама, да ће по сваку цену бранити свој народ преко Дрине, и његов државно-политички ентитет. И у трећем кораку, да јача властите одбрамбене и безбедносне потенцијале како би била способна да их ефикасно користи. Србија то мора чинити због заштите сопствених геополитичких и државних интереса, јер би евентуални губитак Републике Српске, био трагичан увод у потпуно државно растројство и територијалну фрагментацију матице српског народа (што и јесте у крајњој инстанци циљ атлантистичких војно-политичких структура и њихових трабаната на локалу), ма како се мање или више успешно то маскирало наводним партнерским односима и привидима ЕУ интеграција.

Капитални услов за преко потребну промењену и квалитативно бољу геополитичку алтернативу српском народу на Балкану, налази се у пољу његовог коначног претемељења геополитичке оријентације и уласка у гравитациону зону Евро-Азијства и Руске Федерације као његове *државе - језгра*. Тиме би српски народ коначно прекинуо вишевековно *геополитичко лутање* и потврдио свој телурукратски геополитички идентитет и православно-хришћански цивилизацијски код. Ово тим пре, јер је по С. Хантингтону све јасније, да ће се у коначној инстанци нове границе цивилизација поново повлачити линијом старих верско-конфесионалних одређености, које су на простору Балкана особито компликоване и конфликтне. Трагична вишевековна подељеност самог хришћанства по конфесионалним одредницама (на једној страни римокатолицизам и протестантизам а на другој православље) генерисале су и на плану геополитике готово непремостиве разлике. Остаје само нада да ће се у контексту нових изазова и сукоба са исламском цивилизацијом који су све жешћи и отворенији, оформити свест о

потреби заједничке одбране све угроженијих хришћанских цивилизацијских вредности.

ЛИТЕРАТУРА

- Антић, Ч., Кецмановић, Н. *Историја Републике Српске*, СГРС, Бања Лука, 2016.
- Гајић, А. *У вртлогу транзиције*, ИЕС, Београд, 2016.
- Гајић, А., Despotovic Lj. „Bosnia’s Security Sector – 20 Years After Dayton Accord“, *Studia Securitatis*, 1/2016, Lucian Blaga University, Sibiu, 2016.
- Деспотовић, Љ. *Геополитика деструкције*, Каирос, Сремски Карловци, 2015.
- Деспотовић, Љ. *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2012.
- Давутоглу, А. *Стратегијска дубина*, Службени гласник, Београд, 2014.
- Додик, М. „Изворни принципи Дејтонског споразума и њихова ревизија“, *Нова српска политичка мисао*, посебно издање, Београд, 2011.
- Ђукановић, Д. *Балкан на постхладноратовском раскрићу (1989-2016)*, Службени гласник, Београд, 2016.
- Ејдус, Ф. „Контрола конвенционалног наоружања на западном Балкану“, у зборнику *Србија у европском и глобалном контексту*, ФПН, Београд, 2012.
- Кецмановић, Н. „Дејтонска будућност и социјалистичка прошлост“, *Нова српска политичка мисао*, посебно издање, Београд, 2011.
- Никифоров К. *Између Кремља и Републике Српске*, ИГАМ, Београд, 2000.
- Петровић Пироћанац, З. *Ал Каида*, Евро, Београд, 2002.
- Пророковић, Д. *Геополитика Србије*, Службени гласник, Београд, 2012.
- Сакан, М. *Геополитика у савременом свету*, НУБЛ, Бања Лука, 2012.
- Степић, М. *Геополитика*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.
- Степић, М. *Српско питање геополитичко питање*, Јантар-група, Београд, 2004.
- Суботић, М. *Идентитет и геополитичка стварност Срба*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Труд, А. Ж. *Разарање Балкана*, Метела, Београд, 2012.
- Ђурак, Н. *Геополитика као судбина, случај Босне*, ФПН, Сарајево, 2002.
- Хантингтон, С. *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998.
- Шиндлер, Џ. *Несвети терор, Босна, Ал Каида, и успон глобалног џихада*, Службени гласник, Београд, 2009.
- Шушић С. *Геополитички кошмар Балкана*, ВИЗ, Београд, 2004.

Ljubisa Despotovic

REPUBLIC OF SRPSKA, GEOPOLITICAL THREATS AND SECURITY RISKS

Resume

Geopolitical position of Republic of Srpska is particularly specified in this paper, in context of a wider position of the entire region of Bosnia and Herzegovina and Balkan as an important bridge part of Rimland. We especially analyzed the potential geopolitical hotspots as a constant threat to fragmentation and disappearance of Serbian state entities which are coming out as well of regional and global non-Balkan geopolitical forces. A special section of this paper is devoted to the analysis of security risks, both related to legal and institutional structure of Bosnia and Herzegovina and the Republic of Srpska, as well as those that come from the aspect of the functioning of the EU and the so-called High Representative, to the classical threat of terrorism inspired by Islamic religious fundamentalism and organized by radical Islamic movements like Al Qaeda and ISIL. In this task we have characterized total geopolitical position of the Serbian people in the Balkans as a complex, difficult, surrounded and extremely risky. It is geopolitically more complicated and riskier when we separately observe its part in Bosnia and Herzegovina and Republic of Srpska. Firstly, the main challenges of destabilization and security risks come from within Bosnia and Herzegovina, where there is constant political conflict by ethnic boundary line division. In fact, from the first day after the signing of the Dayton Agreement the attempts to audit or even fully suspend the treaty did not cease, all with the intention to establish Bosniak domination through further centralization and concentration of power at the federal level. All these processes are ruining modest trust that exists among politicians and threaten some kind of established, peaceful life which most citizens in Bosnia and Herzegovina want. On the other hand, dangerous threats and peace risks come from extra-regional geopolitical forces that, guided by their own interests, can easily reach out to a new generation of conflicts with unforeseeable consequences.

Keywords: *Republic of Srpska, geopolitical threats, security risks, Serbs, Islamic radicalism, Bosnia and Herzegovina*

* Овај рад је примљен 01. априла 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. априла 2017. године.